

**Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta
Ta Hellēnisti Heuriskomena**

Origenes

Coloniæ, 1685

Quæstio secunda, de sanctissima Trinitate

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

ORIGENIANORUM

30

VI. Nihilominus tamen ab hac longe hæreti abfuisse ipsum aperte evincunt loci complices; maxime vero caput i. libri i. *εἰ δέ τοι*, quo corpus omne à Deo apertissime segregatur. Demum post longam rei hujus probationem sibi habet: *Omni igitur sensu, qui corporeum aliquod de Deo intelligi suggesterit, proue potimus, confutato, dicimus secundum veritatem quidem Deum incomprehensibilem atque inestimabilem.* Deinde: *Non ergo aut corpus aliquod, aut in corpore esse putandum est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens, uti ne majus aliquid & inferius esse credatur; sed ut sit ex omni parte prorsus, & ut ita dicamus mens actionis, ex quo initium totius intellectualis natura vel mentis est: & cap. 6. Solius Dei, id est Patris & Filii, & Spiritus sancti natura id proprium est, ut sine materiali substantia, & absque ulla corporeæ adjectiōnis societate intelligatur subsistere: & libr. 2. cap. 2. Solius namque Trinitatis incorporeæ vita existere recte putabatur: & libr. 4. cap. 2. *Ille vero substantia Trinitatis, qua principio est & causa omnium, ex qua omnia, & per quam omnia, & in qua omnia, neque corpus, neque in corpore esse credenda est.* Præclare vero cap. 4. sequenti: *Si corpus esse prouuntetur Deus, quoniam omne corpus ex materia est, inveniatur & Deus esse ex materia: quod si ex materia sit, materia autem sine dubio corruptibilis est; erit ergo jam secundum illos corruptibilis Deus.* Quæ si quis à Rufino gratis inserta putet, candem rationacionem iteratam ac dilatatam videat Tom. 14. in Joh. p. 214, 215. Item libr. 8. contr. Celsi sic ait: *εἰ δέ γά τα ίδια, εύρεται διατάσσεσθαι τοις περιττώσιν ἀπόνοις οἱ τα ζήντως καὶ ζωτικῶς φιλοσοφῶτες.* Denique in Catena Combeffiana ad Gen. i. 26. & apud Theodoretum Quest. 20. in Exod. Melitonem non perfundit castigat, quī librum scriperat hoc argumento, Deum esse corporeum. Sane ipse Plato, cuius dogmata fere amplexus est Origenes, à Deo corpus omne removet: removet & Aristoteles.*

VII. Cum ait igitur Origenes animam corpore caritaram, quia similis futura est Deo qui corpore caret, id tibi vult, Deum & animam corpore carere *εμονέμος*, quidem, sed non eodem modo; Deum quippe simpliciter & absolute esse incorporeum; animam vero crassiorum duntaxat corporum ratione. Quod autem objicunt Theophilus & Hieronymus, Deum unius & ejusdem substantiæ ac res ratione prædictas Adamantium posuisse, pari responsive disolvitur; in eo illas convenire substantias, quod sint *νοεῖται & λογίζεται*, cum immensum cæteroque differant. Firmat hanc responsive locutus ipse Origenis quem afferit Hieronymus: *Intellectualem, inquit, rationabilemque naturam sentit Deus, & unigenitus Filius ejus, & Spiritus sanctus; sentiunt Angeli, & Potestates, ceteraque Virtutes; sentit interior homo, qui ad D. imaginem & similitudinem Dei conditus est.* Ex quo concluditur, Deum & hæc quodammodo unius esse substantia. Quodammodo, id est, aliqua ex parte; quod ad effugendum sacrilegii crimen additum ait Hieronymus; nos benignius interpretari possumus.

VIII. Quæ cum ita sint, hæc tamen scribit Origenes in Proem. libror. *εἰ δέ τοι*: *Dens quoque quomodo intelligi debet, inquirendum est, corporeus, an secundum aliquem habitum deformatus, an alterius naturæ quam corpora sunt, quod utique in predicatione nostra manifeste non designatur.* Inde est quod Deum corporalem esse absque dubitatione decrevit Tertullianus, cum alibi, tum adver. Præcam, cap. 7. *Quis enim negabit, inquit, Deum corpus esse, et si spiritus est? spiritus enim corpus sui generis in sua effigie.* Sed & invisibilia illa quæcumque sunt, habent apud Deum & suum corpus, & suam formam, per que soli Deo visibilia sunt; quanto magis E. quod ex ipsis substantia missum est, sine substantia non erit. Quæ quamvis manifesta sint, in contrariam tamen sententiam flectere conantur quidam, per corpus substantiam intelligi volentes. Quasi vero tam Latini sermonis imperitus fuerit, & vocabulorum inops Tertullianus, ut rem per se extantem notare volens, non aliter appellare potuerit, quam corpus. Idem de Deo senserunt Valentinus, Seleucus & Hermias Galata, Audius, & ejus aëcleæ Audiani (quos alii subinde Vadianos perperam appellarent) & Ægyptii Anthropomorphitæ, de quibus infra differemus.

QUÆSTIO SECUNDA.

F

DE SANCTISSIMA TRINITATE.

I. *In multis circa S. Trinitatis mysterium errores incidisse fertur Origenes, quorum gravissimi notantur.* II. *Hoc nomine Patrum multorum reprehensiones expertus est.* III. *Utrum S. Trinitatis Personas substantia differre opinatus sit.* IV. *Nonnulla in eis defensionem afferuntur.* V. *Eruitur germana ipsius sententia.* VI. *Virum Filium per prolationem genitum esse arbitratus sit.* VII. *Utrum Filium Patre, Spiritum sanctum Filio inferiore esse dixerit.* VIII. *Ita ut jaçatur à plurimis.* IX. *Viriusque dignitatem* -videtur

LIBER SECUNDUS.

A videtur nonnunquam tueri. X. Patrum multorum suffragio gaudet. XI. Repte eum de Filii & Spiritus sancti dignitate sensisse Patres nonnulli testantur. XII. Platonicae deliria orthodoxam doctrinam oblimavit. XIII. Utrum Patrem primarium rerum conditorem, Filium vero secundarium & Patris ministrum crediderit. XIV. Veteriorum aliquot Patrum consensu sublevatur. XV. Quo sensu Filium dixerit non esse absolute bonum. XVI. & non esse absolute veritatem. XVII. Utrum aequa sit multorum criminatio, Origenem dixisse querentium Patrem a Filio, Filium a Spiritu sancto videri non posse. XVIII. quam ab eo depellere conatur Rufinus. XIX. Utrum Filii cognitionem a cognitione Patris, Spiritus sancti cognitionem cognitione Filii inferiorem dixerit, XX. quod aliquando videtur negasse. XXI. Utrum Filium & Spiritum sanctum existimaverit esse creatos, XXII. ut vulgo fertur. XXIII. Plurima culpe huic elevandae proponuntur. XXIV. Aperitur genuina Origenis sententia. XXV. Patres aliquot afferentes habet. XXVI. Quo sensu dixerit duo Seraphim Isaiæ c. 6, v. 2. esse Christum, & Spiritum sanctum. XXVII. Crimini datur Origen, quod dixerit Patrem rebus univerisis, Filium ratione praeditum, Spiritum sanctum sanctis dunitaxat praesse: XXVIII. sed defenditur. XXIX. Utrum Filium non orandum esse pronuntia verit. XXX. Utrum finixerit sibi Spiritum sanctum genus humanum redimere non potuisse.

I. **E**x iis religionis Christianæ dogmatis quæ ab Origene tractata sunt; tractata sunt autem pene universa; nullum aequum commentis & opinionebus deformati suis creditus & dictus est, ac illud quo sacrofæctæ Trinitatis mysterium continetur. Nam & Filii substantiam vīsus est a substantia Patris secernere; & Filium Patre, Spiritum sanctum Filio inferiorem ponere, adeo ut Pater a Filio, Filius a sancto Spiritu videri neutiquam possit, atque ita dignitatis & excellentiæ gradus in Trinitate statuere; Filium ac Spiritum sanctum in creatarum rerum ordinem detrudere; huic sanctorum, illi ratione pollutum procreationem, seclusa rerum aliarum administratione, assignare; orationibus nostris Filium fraudare; redimendæ prolixi humanæ potestatem Spiritui sancto detrahere; alia denique comminaci plurima, quibus substantiæ unitas, Personarum Trinitas, perfecta ipsorum invicem aequalitas violatur.

II. Quamobrem Augustinus, ac Justinianus deinceps in Epistola ad Menam pessime illum de Trinitate sensisse a scriptisque conquesti sunt; Arianorum, Anomœorum, & Manichæorum patrem appellantur Epiphanius, & Hieronymus; ipse quoque pertinacissimus Origenis affecta Rufinus multa in libris *ad agnitos* reflecta a se fatetur, quibus Trinitatis maiestas imminebatur; & excentorū præterea, quos suis appellabimus locis, capitali hoc errore Origenis sibi reprehensiones concivit. Ex novem certe criminacionibus ipsi objici solitis, quas repræsentat & confutat Pamphili *Apologia*, ad Filium Dei, ipsiusque *inventio* perentinent insigniores quinque. Nos singula quæque expendemus distincte, quoad fieri poterit, & in pauca contrahemus.

III. Ordiamur primum ab eo crimine, cuius Origenem compellat S. Thomas, dixisse ipsum aseverans Patrem & Filium secundum substantiam differre; quæ mera fuit Arianorum hæresis, tres in Trinitate naturas ac substantias singentium, unde Triustiani appellantur a Fulgentio. Loca Origenis quibus id continetur dogma non indicavit Thomas. *Hæc certe* legimus Tom. 2. in Johann. p. 70. ἐπει ἡ φῶς ἀπολέπεται ἐνταῦθα μὴ ὁ σωτὴρ, ἐν ἡ τῇ καθολικῇ τῇ αὐτοῦ ιδεῖν θηταῖν ἡρῷον ἡ θεός ἡ φῶς, ὁ μὴ τις ἡρῷος ἐντεῖνει κατασκευαζεῖν τὴν θεῖαν μὲν θεοτητέα, τοῦ τοῦ τὸν πατέρα. *Hinc* concludat aliquis aliam Patri substantiam, aliam Filio Origenem tribuisse. At id certe fatis clarum non est, nam hic negat simpliciter colligi posse ex his duobus Johannis locis Patrem a Filio non differre substantia; minime vero negat non differre. Videlicet Ferrarius Origenis Interpres, & adnotavit. Apertius loci patet fieri videtur sensus ex sequentibus, in quibus ait Origenes futurum ut qui cautiū attenderit, & saniora proloqui voluerit, dicat Patrem qui lux est, eatenus differre a Filio qui lux est similiter, quatenus lux Filius lucet in tenebris, & ab ipsis oppugnatur; cum nempe a sumpta natura humana inferiore se gesit paterna luce, quæ non lucet in tenebris: ἐγὼ λέγω, inquit pag. 73. ὁ πατὴρ μόνος ἐχει αὐτοτοιλα, τὸν κυρίον μὴ φιλανθρωπίαν θάνατον τὸν τοπικὸν μέρον διελαθεῖτος. *Cetero* ὁ πατὴρ ἐχει μόνος τὸν ουτον τὸν αὐτὸν τὸν ξεμεια, τὸν ξειστὸν δηλον τὸν αρρεπες τὸν ξεργοτειν τὸν αὐτὸν μέρον ουτοις αιδοθετητον μένει.

Sed vero tamen ne de Platonicae doctrinæ narthecio deponita ista sint. Docet si quidem Plato *ταῦτα*, sive Deum Patrem creasse *τὸν*, mundum proximum, qui qua parte resipi-

August.
Her. 43. ad Quod uult
Epiph.
Her. 54. Ep. in Ep. ad Ioh.
Hierosol.
Hier. Ep. p. 65. Ep. lib. 1
Apol. ad v. Ruf. cap. 2.
Ruf. in Pref. ad l. 2. ad agn.
S. Thom. part. 1. quæst. 32. a. 1.
Fulg. Rep. ad obiect. 7. Arianor.

ORIGENIANORUM

32 respiciebat Patrem, ejus erat similis, secus qua inferiora. Macrobius lib. 1. in Somn. Scip. A cap. 14. ex sententia Platonis sic differit: *Deus qui prima causa est & vocatur, unus omnium queque sunt, queque videntur esse, princeps & origo est.* Hic super abundantia maiestatis fecunditate de se mentem creavit. *Hæc mens qua r̄s vocatur, qua Patrem inspicit, plenam similitudinem servat Auctoris, animam vero de se creat posteriora respiciens.* Mundi hujus effectorem esse, r̄s Pythagorei affirmabant. Ab his non ab ludit Origenes, cum Patrem ait non lucere in tenebris, Filium vero Patre esse inferiori, quatenus in tenebris lucet, ab iisque oppugnatur; cum res nimis ab eo procreatæ, ac homines præcipue beneficiorum immemores, Auctoris sui leges ac manda contemnunt.

Difficilior etiam est locorum solutio, qui extant libr. 8. contr. Cels. *ei s̄t r̄s προσωπαθήσεισι, μὴ πι τὸν αὐτολόγονον τοὺς ἀναγενέσεις σύν τοῦ λαοῦ πατέρα καὶ μὲν, ἐπιγνωτα τῷ λόγῳ πάντων τὸν πιστεύατον ἡ παρδία καὶ ἡ φύση μία, ἵνα θεωρητὸν ἐγένετο ἐν τούτῳ.* & deinde: *Θεον πέντερον δὲ τὸν πατέρα τὸν ἀλλοθεαταν, ἢ τὸν ἕαν τὸν ἀλλοθεαταν, ὅντα δέ τοι τὸν πατέρα καὶ τὸν συμπατέρα. Καὶ τὸν ταῦτα τὸν βαθύματον.* Patrem & Filium duo esse ac *λαοῦ πατέρα, ὅμηρον* unum consensu & concordia. Atqui ὑπόστασι, pro ὑσια priscis tem poribus solebat usurpari ab Ethniciis & Christianis. Hieronymus Epist. 57. ad Damas. *Tota secularium literarum schola nihil aliud ὑπόστασιν nisi εἶναι novit.* Ita sumferunt Nicenæi, ita Sardicenses. Ita & sumisse Origenem verisimile est. Tomo quidem primo in Johannem p. 27. sic loquitur de Valentiniis: *εἰπόντοι προσοργανούσι τούτουν, διορεῖ ἐν συλλαβαῖς κειμένῳ τῷ τὸν γὸν τὸν θεόν, καὶ τῷ τέταρτῳ ὑπόστασι ἄντρῳ, εἰ διεῖλες τοῦτον πιστεύοντα, οὐ διδούσιν, εἰδέ εἶτα ἀπὸ σφενικών.* Ubi ὑπόστασι ab εἰσι dicitur quidem, at non sumit pro persona, sed pro *substantia*; personam quippe proprio vocabulo *ἰδίωνται* alias appellat. Præterea cum unum esse consensu & concordia dixerit Patrem & Filium, postquam docuit duos esse hypothæsi, plane ὑπόστασι vocabulum videtur notanda substantia adhibuisse: nam si priore loco duos esse significasset quoad personas, adiecisset protæcto unum esse quoad εἶναι. At cum unum esse scriperit consensu duntaxat, aliam omnem videtur resipue unitatem, & duos quoad εἶναι credidisse. Antiochenus ille conventus in Encæniis celebratus anno 341. in Expositione fidei Ecclesiasticæ, quam Expositionem referunt Athanasius & Hilarius in libris de Synodis contra Arianos, consimili locutione utitur: *Manifesta utique, inquit, Patri, vere Patri; certaque Filii, vere Filii; notaque Spiritus sancti, vere Spiritus sancti: hisque nominibus non simpliciter, neque otiosis propositis, sed significantibus diligenter propriam uniuscujusq; nominatorum substantiam, & ordinem, & gloriam, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum.* *οὐ τοι τῷ μὴ ὑπόστασι τῷ δὲ συμπατέρῳ.* Diceres postrema hæc ex Origene de promota: quæ tamen excusavit & emollivit Hilarius, cum diceret non aduersus eos coactam fuisse Synodum, qui Patrem & Filium & Spiritum sanctum substantiam differre scilicet, sed aduersus eos qui unam in Trinitate personam, Patrem scilicet, sed tribus distinctam nominibus post Synodi Nicenæ tempora statuebant. Quibus ut occurrerent Antiocheni, tres substantias esse dixerunt (verba sunt Hilarii, *λαοῦ πατέρα* pro more suo substantias interpretantis) *substantiam personas per substantias edocentes, non substantiam Patri & Filii & Spiritus sancti diversitate diffimilis essentia separantes.* Tum subiungit: *Quod autem dictum est, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum, non habet calumniam.* Quia cognominato Spiritu, id est Paraclete, consonantia potius quam essentia per similitudinem substantia predicari convenit unitatem. Auctor libri de Trinitate, qui Novatiano adscribitur, & inter Tertulliani opera vulgo habetur, cap. 22. aduersus eandem heresim disputans, quæ Filium a Patre nomine solo differre decernebat, iisdem pæne verbis, eadem certe sententia usus est ac Antiochenum Concilium. Sic enim locum illum Johannisi exponit: *Ego & Pater unus sumus.* *Vnum, inquit, neutraliter possumus societatem concordie, non unitatem personæ sonat.* *Vnum enim non unus esse dicitur, quoniam nec ad numerum referatur, sed ad societatem alterius expromitur.* Denique adiicit dicens: *Sumus, non sum, ut ostenderet per hoc quod dixit; sumus & Pater, duas esse personas.* *Vnum autem quod ait, ad concordiam & eandem sententiam, & ad ipsam charitatis societatem pertinet, ut merito unum sit Pater & Filius per concordiam, & per amorem, & per dilectionem.* Jam vero Auctoris hujus & Hilarii rectane sit sententia & locutio, non disquiru.

Sed quid defensionem præbere conatur Origeni, cum suam ipse causam prodat tom. 2. in Johan. p. 56. ubi quemdam impugnans *δογματικόν* præde *ὑπόστασιν τοῦ λαοῦ λαοῦ τῷ ἀριστερῷ εἰπόντες τὸν πατέρα καὶ τὸν γόνον*, distinctionem art. Filium inter & Spiritum sanctum ostendit his verbis: *Qui verbum dixerit in Filium homini, dimittetur ei: qui autem blasphemari dixerit in Spiritum sanctum, non dimittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro.* Deinde addit: *ιμάτιον μὲν ἡγετεῖται πατέρας τοῦ λαοῦ τῷ λαοῦ, τὸν πατέρα, & γόνον,* (quæ duo vocabula per Typographi incuriam prætermisstant) *καὶ γάρ τοι πνεῦμα.* Quibus significat ab eo qui unicam in Trinitate εἶναι ponit, se dissentire, & tres ὑπόστασις admittere, hoc est tres εἶναι. Nam si *ἰδίωνται*, hoc est personæ hic signaret vox ὑπόστασις, neutiquam exprimeret dissensionem sub am eo qui unius εἶναι Trinitatem esse volebat.

IV. Alias

A IV. Alias quidem orthodoxa nonnunquam videtur esse prolocutus, sed ea è Rufini Interpretis, Origenianos errores celare volentis, officine prodiisse vehemens suspicio est. Taliis ille locus est Homil. 14. in Num. *E*st ergo hæc trium distinctio Personarum, in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, quæ ad pluralem pteorū numerum revocatur. Sed horum pteorū unus est fons una enim substantia est & natura a Trinitate; & hic etiam è libr. 4. in Epift. ad Rom. Fidere autem dicimus in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, qui integrum substantiam plenam, perfectam, quæ nihil diversum, nil discrepans, aut extraneum in Trinitate proficitur: & ille è libr. 5. Nec rapinam ducit (Christus) esse se aequalē Deo; hoc est, non sibi magni aliiquid deputat, quod ipse quidem aequalis Deo, & unum cum Patre est: & è iste libr. 7. Se ergo Filius Dei super omnes dicitur, Deus autem Pater est ex quo omnia, evidenter ostenditur natura Trinitatis & substantia una, quæ est super omnia: & hic quoq; libr. è 8. Sunt enim nonnulli qui annuntiant quidem de Patre, & Filio, & Spiritu sancto non sincere, non integrē, ut sunt omnes Heretici, qui Patrem quidem, & Filium, & Spiritum sanctum annuntiant, sed non bene, nō fid. liter annuntiant. Aut enim male separant Filium à Patre, ut alterius natura Patrem, alterius Filium dicant; aut male confundant, ut ex tribus compositum Deum vel trina tantummodo appellationis in eō esse vocabulum putent. Qui autē bene annuntiat bona proprietates quidem Patri, & Filio, & Spiritus sancto sua cuique dabit; nihil autem diversitas esse constitutur in natura vel substantia: neenon & ille è libr. 1. *De laicis*, cap. 2. Secunda vero comparatione imago Filiū Dei, de qua nunc sermo est, comparari potest, & secundum hoc quod invisibilis Dei imago in visibilis est, sicut secundum historiam dicitur similitudinem Ada filium Seth: ita enim scriptum est: *Ei genuit Adam Seth secundum imaginem suam, & secundum speciem suam.* Quia imago etiam natura ac substantia Patri & Filii continet unitatem: & è capite sequenti, quem recitat Pamphilus in Apologia: *Quod si est, nunquam utique in unitate Trinitatis, id est, Dei Patriis inconvertibilis, & Filiis eius, etiam ipse Spiritus sanctus habetur: & iste etiam è c. 5.* Non enim Trinitatis natura habere aliquid compositionis ostensio est: & hic è libr. 3. c. 6. *Id quod unum est Filius cum Patre, ad natura proprietatem referendum fidelis veritas docet: & iste præterea è libr. 4. in Anacephalæo: Veritas, vita, sapientia, idem sunt ac Christus: Christus idem ac Pater.* Quæ quamvis intellectu multi esse dicantur; retamen & substantia unum sunt, in quibus plenitudo est trinitatis: ut & hic indidem adjungendus: *Non enim dicitur, sicut Heretici putant, Patri aliquam substantiam suam, ut fuerit aliquando, quando non fuerit.* Nihil effet ad Trinitatis laudem clarius, nīnon, ut dixi, si pœta ea faceret fluxa Rufini Interpretis fides. Utilia quoque hæc esse Origeni putaverit aliquis, qui leguntur Tom. 2. in Johann. p. 57. *εἰ δὲ τὴν αὐτὸν φύσιν οὐ νέων, οὐ μέτρον τηλετῆς, διεγένετο πενιανή, ἀλλὰ τηλετὴν τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς, τηλετὴν τοῦ πατρὸς τοῦ πατρὸς, τηλετὴν τοῦ πατρὸς τοῦ πατρὸς τοῦ πατρὸς.* At cum Spiritum sanctum aut non esse φύσιν sive corpora, minime significat natura non differre, quod putavit Perionius, sed natura non præstare.

LIBER SECUNDUS.

35

A *h̄ic. eis̄ d̄eī̄n̄ ḥ̄t̄īd̄ī p̄c̄īn̄ d̄īr̄, d̄īn̄ ḥ̄t̄īd̄īl̄ōr̄* *Postremo cum dixerit superius Patrem essentia, dignitate, virtute, divinitate, bonitate, & sapientia praetare Filio, idem quoque sciscit de scientia Tract. 30. in Matth. For sit an autem & quod ait nescire se diem consummationis & horam, ante dispensationem suam dixit quia nemo scit, neque Angeli, neque Filius, nisi solus Pater. Post dispensationem autem impletam nequaque hoc dixit, postquam Deus illum superexaltavit, & donavit ei nomen quod est super omne nomen: nam postea & Filius cognovit scientiam a Patre suscipiens, etiam de die consummationis & horarum, ut jam non solum Pater sciret de ea, sed etiam Filius. Quasi Christus nonnisi post mortem obitam cognitionem hanc a Patre accepit. At fanior est, quia paulo post sequitur loci ejusdem expositio, eatenus nempē horam hanc ignorasse Christum, quatenus ipsam Ecclesiam, quia corpus Christi est, ignorat. Huc addendum censeat aliquis longam disputationem ex initio Tomi 2. in Johann. p. 46. & seq. in qua B vocem *θ̄ōs* articulo suo conjunctam distinguit Origenes a voce *θ̄ōs* eodem articulo destituta, atque hanc deputat Filio, illam Patri: unde opinati sunt quidam aliam ipsum Deitatem adscripsiſe Patri, ac præstantiorem, inferiorem vero Filio. Quapropter ea Genesbrarus ad Arianis afflita fuſſe cenebat. At cum ea tamen dextre accipi posse agnoscatur, & Nos quoque in Observationibus demonstratur simus, cur loco huic falso apponamus notam, causa nulla est. At manifeste sanctum Spiritum honore suo ac dignitate fraudate conatur Origenes Tom. 13. in Johann. pag. 218. his verbis: *πρὸς ὃν βασιλεὺς ὑπέβαλεν τὸν θόνον, πέντε* *μῆνα τῷ θεῷ γένεται ὑπερβαλλέσθαι ὑπερχρήση Φιλοῦ ἡ σωτῆρα, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀγαγόντος μηδέποτε τοῦτο, ἀλλὰ πλέον τοῦτο τὸ πρᾶγμα, ὅπερ ὑπερέχει αὐτὸς τῷ τοι πνεύματι τοῦ ποποῦ, εἰ τοῦ πνεύματος τοῦ ποποῦ* *τοῦ τοι πνεύματος*.*

C *τοῦτο ἡ διπολὺ ἐκάτεσαι σαρθεῖσον ιδεῖν βασιλεὺς, πῶς, εἰ πάντα δι' αὐτὸν ἐγένετο. καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ποποῦ ἐγένετο, εἰ τοῦ ποποῦ τοῦ ποποῦ οὐδεὶς εἴησεν τοῦ ποποῦ ποποῦ εἰς τὸ στολὴν δούσθων.* VIII. Læx̄ Christi majestatis reum Origenem peragit Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 1. ubi libri primi *θ̄ōs* *αρχῶν* deliria commemorans, dixisse illum notat, *Christum collatione Patris splendore esse per parvum, qui apud nos pro imbecillitate nostra magnus esse videatur. Deinde addit: Duarum statuarum, majoris & parvulae; uniusque mundum impletat. & magnitudine sua quodammodo invisibilis sit; & alterius quae sub oculos cadat, ponit exemplum; priori Patrem, posteriori Filium comparans.* Justinianus in Epistola ad Menam gradus in Trinitate posuisse ipsum ait, & Patrem Filio majorem finxit: tum ex ipsi Origenis verbis accusationem suam D probat. Et quid reliquos commemorare attinet, cum pat sit Scriptorum fere omnium quælla, quotquot in ejus recentibus erroribus operam aliquam posuerunt? Non minoribus doctrina ejus de Spiritu sancto insimulationibus & convitiis proficilla est a Theophilo, Epiphanio, & præter alios a Basilio, qui Origenem de Spiritu sancto male sentientem, si quan- Baſiliſtr. De Spir. B. 29. cap. 29. Item Ep. 44.

ap. 2. 29. Ruf. c. 3.

E IX. Multa quidem contra haec in gratiam Origenis obtendi possunt, quibus orthodoxam de Verbi dignitate sententiam tueri vīsus est: sed ea fere e libris deproposita quæ Rufinum Interpretēm habent, propterea dubia sunt fidei, & interpolata credi possunt. Afferemus tamen singula, ne causam Origenis deseruisse videamur. Ac primum de Christo hæc leguntur Hom. 4. in Gen. *Formam namque servi accepit, & cum ipse invisibilis sit natura, supote aequalis Patri, habitum tamen visibilem suscepit: & ista libro 7. in Epist. Pauli ad Rom. Et ideo non ad injuriam dicitur, quia Prophetis subjecti sunt spiritus sed ad dispensationem: sicut & illud dictum accepimus a Salvatore, quia tunc & ipse Filius subjectus erit ei qui sibi subdidit omnia. Et hic enim subjectus non quasi inferior dicitur. Quonodo enim inferior dici poterat, qui Filius & omnia est quæ Pater? Omnia enim, inquit, Pater tua, mea sunt.* Quin etiam libr. 1. *θ̄ōs* *αρχῶν* cap. 2. eamdem esse docet Patris & Filii potentiam, bonitatem eamdem. Quod autem Servatorem universorum esse Deum negavit libr. 8. contr. Celsi. huic illud opponi potest e Praefat. Comment. in Johann. *εἰσιντεῖν δὲ, εἰδὲ τὸ μῆνα πατρία τὸ δέκατον λέπον, εἰδέσθαι τὸ τέταρτον τὸ αὐτοῦ.* Cum enim omnia habeat a Patre Filius, acceptum Patri referat universorum esse Deus. Rerum igitur universarum Deus est Pater a se; Filius earumdem rerum Deus est a Patre. Cum Servatorem ergo universorum Deum esse negat, Deum intellige a Patre, sive Deum de Deo. Facit etiam pro Origene, quod maxima locorum illorum, quibus Filius majestatem imminuit, pars e Commentarii in Johannem est profecta, quos adversus Marcionistam Heracleonem scripsit. Id autem erat secta hujus delirium, Opifi-

c. 2

cem

cem mundi Deum alium esse à Deo Christi Patre, ipsoque ac Christo inferiorem. Quo A
facilius commentum ejusmodi profligaret Origenes, contrariam abstruxit sententiam, probavitque mundi Opificem Deum Christo majorem esse ac superiorem. De Spiritu sancto orthodoxa cum sententia credas in Proemio libror. Ως ἀρχῶν, cum ait: *Tum deinde honore & dignitate Patri ac Filio sociatum tradiderunt* (Apostoli) *Spiritum sanctum*. Verum levia sunt, ut dixi, quæ petuntur ex operibus à Rufino interpretatis testimonia: præcipue vero ex libris ἀρχῶν, in quibus errores circa Trinitatem admissos emendare conatus est. Quamobrem fculnæa quoque est locellus tutela, ē libro 1. hujus Operis, cap. 1. *Perro autem nihil in Trinitate maius minusve dicendum est: & hujus, & liber. 2. cap. 2. *Origo & fons Filii, vel Spiritus sancti, Pater est. & nihil nisi anterius, posteriusve intelligi potest.** Nec gravioris isthac pro Origene momenti ē liber. 7, in Epist. ad Rom. *Est ergo Christus Deus super omnia. Quia omnia: B illa sine dubio quæ & paulo ante diximus, super Principatus, & Potestates, & Virtutes, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo sed etiam in futuro.* Qui autem super omnes est, super se neminem habet: non enim post Patrem ipse, sed de Patre. *Hoc autem idest Sapientia Dei* etiam de sancto Spiritu intelligi debet, ubi ait: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum: & Qui continet omnia, scientiam habet vocis.*

X. Favorabilior erit pro Origenianis partibus præscriptio, quæ ex paribus in codem argumento Patrum aliorum locutionibus peti potest. Inter Christianos quippe Doctores, quia Nicenam floruerunt Synodus, multi de Trinitatis mysterio parum caute locuti sunt. Insincera certe fuit Tatiani, & Tatiano vetustioris Justini de Trinitate doctrina. In eamdem venit criminationem Pseudo-Clemens, venit & Theophilus Antiochenus. In C digna vero, & intoleranda profuderunt Tertullianus & Laetanius; Clemens quoque, Dionyius, & Pierius, Alexandrini; aliqui complures. Itaque cum Origenem hoc argumento tuctur Bellarminus, quod sana & orthodoxa fuerit præceptoris ipsius Clementis, discipulorum Dionysii Alexandrini, & Gregorii Thaumaturgi de mysterio sanctæ Trinitatis opinio; credibile quippe esse, quam à Clemente doctrinam accepérat, eamdem à excultant discipulis suis tradidisse; nihil profecto Origeniana causæ contrarium magis dicere potuit. Nullius enim ex his tribus satis puri fuerunt & integri de Trinitate sensus: nam & Filii substantiam à paterna ita fecerint Clemens, ut inferiorem cam statuat; Dionyius vero Alexandrinus Filium Patris πόλιμα, cique dissimilem esse dixit, & ἀφίηνε φωνάς ἦντος απερπάτας τῷ ταύτην ποτί. Voces Spiritus parum convenientes emisi, inquit Basilius Epist. 41, à quo castigata D tuus quoque est Gregorius Thaumaturgus, quod Filium aperte creatum prædicaverit. Adeo ut parum attentum fuisse Anastasium Bibliothecarium putandum sit, cum ait in Historia, laudes Gregorii Thaumaturgi silentio præfissi eusebium, quod ab Origenis & Arii deliramentis prorsus fuerit alienus: cum & hac deliramenta sit sc̄tus, nec laudibus eum Eusebius fraudaverit. Constat denique, ne Basilius quidem temporibus, ac recentioribus etiam, Spiritus sancti divinatem aperte profiteri auctos esse Catholicos, ne Pneumatomachorum petulantiam experientur.

Verum tamen cum inferiorem Patre Filium, Filio Spiritum sanctum visi sunt illi statuere, ad auctoritatem principii, originis, causæ, paternitatis, & *ἀρχην* fere attendunt, quæ inter sanctæ Trinitatis Personas ordinem aliquem constituit. Nam quod Pater principium sit & origo Filii, major Filio & dignitate anterior dici potest, abique ulla tamen natura, perfectione discrimine. Sic intelligendum esse illud Iohannis: *Pater major me est*, magna Patrum pars arbitrata est; quod alii de humanitate Christiad Patris dinitatem comparata interpretantur. Item quod à Filio Spiritus sanctus ducat originem, minor eo appellatur. Athanasius Orat. 2. contr. Arianos: *Ειπεν μοι αὐτὸν ιεροφανέαντος* ἐπειγόντεο. *Εἰς τὸ μαθητεῖον τοῦ θεοτόκου τὸ μεγαλειόν τοῦ δεινοῦ ιεροῦ, καὶ τὸ ιερόντοντον πνεύματος*, ἀλλα μετέχοντο ιεροῖσι οὐκανταριοῖς, τούτοις μοι τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπειγόντοις οὐδὲ θρησκευτοῖς, καθεύδοντο εἰς δέξατε. *Hec quidem Iudeus tanquam homo dicebat Dominus: Discipulis autem dinitatem & magnitudinem suam ostendens, non jam amplius se spiritu minorem, sed majorem & aequalem esse significans, dabant quidem Spiritum, & dicebant: Accipi F te Spiritum sanctum; & Ego illum mitto, & ipse me glorificabit.* Clarius etiam Bafilius: *ωσπερ δέντο τάξει μοι διεύπειρος οὐ πατέρες* προβλέπειν γράπτον πάτερνον τὴν σωματικήν. .... *τοιούτοις οὐδὲν μάλιστα* εἰς τὸ πατέρον γράψεις εἰναι τοῦτον εἰς πατέρον. *Φύσει δὲ οὐτοί*. ἐγώ δὲ φύσιν, καὶ διατύπων εἰς μηδέν. Εποιησα τὸ θεῖον τάξει μοι διεύπειρον τοῦτον, παθώντεν τὴν σωματικήν πεδίνων γράψαντος τοῦτον τοῦτον καρπογένερον. *Quemadmodum Filius ordine quidem secundus est à Patre; prior enim ponitur Pater, scilicet numerantur simili.* .... *Præterea secundus est etiam dignitas; nam à Pater est Filius; Pater non est à Filio: natura autem aequalis est: Ego enim, inquit, & Pater unum sumus. Ita & Spiritus sanctus ordine quidem secundus est à Filio, quemadmodum demonstratum est, cum simul numerarentur: certe & dignitate; Spiritus enim Filii dicitur, utpote per Filium subministratus. Hacc repreäsentat Euthymius in Panoplia, Part. 2. Tit. 12. ubi vides gradus aliquos, & dignitatis*

in qua Patri tantum ministrat, non molitorem itidem ut Patrem fuisse dicit libr. I. A
περὶ ἀρχῶν, in ipso Proemio: *Iesus Christus ipse qui venit, ante omnem creaturam natus ex Pa-
tre est. Qui cum in omnium conditione Patruministrasset (per ipsum enim omnia facta sunt) noris-
simis temporibus se ipsum exinaniens homo factus est: quem locum reperit Auctor libri de Dei-
tate & Incarnatione Verbi ad Januarium, qui Tomo quarto Operum Augustini subjicit so-
let, cap. I. Reperiit & ante illum Pamphilus in Apologia; atque item illum: *Data est autem
Lex Moysi per Angelos, in manu mediatoris Christi & virtute, qui cum esset in principio Verbum, &
apud Deum esset, & Deus esset Verbum, Patri in omnibus ministravit. Omnia enim per ipsum facta
sunt, id est non solum creature, sed & Lex & Prophetae.* Unde Tomo 20. in Johan. p. 292. ipsum
quidem αὐτὸν esse ait corum que sunt in Patre; Angelos autem videre eadem per ipsum,
tanquam per mediatores & ministrum, οὐδὲ μετατρέπεται. Et Tom. I. p. 18. Christum B
catenus esse creatorem docet, quatenus dixit Pater: *Fiat lux, id est quatenus in faciendo lu-
ce Patri ministrum se præbuit. Clarissime vero sententiam hanc expressit libr. 6. contr. Cels.*
τὸν δὲ φρεστῶν θημαργὸν οὐ τὸν θεὸν τὸν λόγον, τοῦ ἀντικείμενον τὸν πάτερα, τὸν δὲ πατέρα τὸν λόγον,
τοῦ φρεστῶν τοῦ οὐρανοῦ λόγον ποιῆσαι τὸν οὐρανόν, οὐ τὸν πάτερα θημαργὸν. Jam ergo liquet, quo
seniū dixerit in Catena Balthalarii Corderii in Joh. ad cap. I. v. I. (si modo ea vere sunt Ori-
genis, & aliquid Catenarum auctoritati tribuendum est) θημαργὸν τὸν πάτερα τοῦτον οὐδὲν,
τὸν λόγον διέτασσεν οὐδὲν. *Opificem rerum omnium statuens ipsum, Verbi nomine ipsum affectit:*
ut & πάτερ τὸν πάτερα appellat: & ait paulo post: πῶς γὰρ ἀπειδεῖ οὐ πάτερ πάτερ, οὐ ἀρχὴ τοῦ
πατέρας αὐτοῦ, πάτερ λόγος; *Quomodo enim non oportebat esse ipsum ante omnia, & cum primum
esset, caperunt, qui corum creator est?* & mox: *οὐτε δὲ οὐδινέπερ διεστιαλόγει τὸν πάτερα, οὐ πάτερ τὸν
πάτερα λόγον, οὐ πάτερ λόγον.* *Cum vero Opificis pars, cunctis præbebat ut esset, & erat apud Deum,*
& Deus erat, & denique: οὐδὲν διαμορφώνει πάτερα τούτον, τούτον θεόν λέγει καὶ οὐδὲν, διό
*εἰσοδια, & ἀπόδειν ἐν τοῖς θεολογίας οὐκοῦτο. At non ita rerum omnium conditor, qui Deus Verbum
est secundum essentiam. Vnde & Sapientia appellatur, & veritas, cum de rebus divinis differatur.* Item libr. 7. in Epist. ad Rom. *Nihil est visibilis, sive inuisibilis creatura, quod Filius possit ad-
equare: nullo enim pacto Creatori suo creatura potest conferri: & si Creator ipse donatus est no-
bis, quomodo non cum ipso creatura nobis donabitur? Rerum effectorem Filium esse putat, sed
secundarium: & res quidem creatae, at instrumenti vice fungentem; Patrem vero creationis
auctorem esse, & primariam ac præcipuam causam: atque ita suum cuique officium parti-
tur. Hinc Gennadius libr. de dogmat. cap. 4. *Nihil officio singulare, nec alteri communicabile* D
(in Trinitate credamus) *ut Origenes. Hinc etiam Cyriacus apud Symeonem Metaphrastem*
inter dogmata Origenistarum Palæstinorum sœculi sexti ponit illud; *Trinitatem non sive*
mundi Opificem, & Justinianus Origenem conqueritur Filium & Spiritum sanctum appellasse
*metonymiā, ministratora animalia, ut supra a me observatum est.***

XIV. Easdem partes in rerum molitione nonnulli è vetustioribus Patribus Filio tri-
buerunt. Theophilus Antiochenus libr. 2. ad Autolycum: *τὸν τὸν λόγον ἔχειν (οὐ θεός) θεορ-
γὸν τὸν ἀπὸ γενέσεων, καὶ διὰ αὐτὸν τὸν πάτερα πειθωμένον. Hoc Verbum habuit (Deus) ministrum
operum suorum, & omnia per ipsum fecit. Tum inferius: *ἐπειδὴ οὐδέποτε οὐδὲν οὐταί τοι τοῦ πατέρα
τυπός τὸν λόγον ἐφίνεται προφεσούσον. Quando autem voluit Deus facere quicunque deliberave-
rat, τυπὸν τὸν λόγον ἐφίνει προφεσούσον. Hoc Verbum genuit prolatissimum.* Et paulo post: *οὐδὲν ὡς λόγος, οὐδὲν τὸν λόγον, οὐδὲν
τὸν πατέρα τὸν λόγον, πικρόντιον εἶναι τὸν τύπον. Cum ergo Deus sit Verbum, & ex Deo prognatus,
quoniam scimus, vult Pater universorum, mittit eum in locum aliquem. Iustinus in Dialogo cum
Triphono: *Εάν δὲ οὐ φέρει τὸν πατέρα προκείμενον λόγον, οὐδὲ θεός, οὐδὲν τὸν λόγον, οὐδὲν τὸν πατέρα
τυπόντος οὐτεπατέρα τοῦ τὸν λόγον πατέρα. Iste qui Patriarchia visus est, & diciatur Deus, & Angelus, &
Dominus appellatur; ut ex his quoque intelligatis ipsum Patri universorum ministrare: & alio lōco:*
*οὐδὲν διατελεῖνται οὐδὲν πατέρα & κνεῖον τεταγμένον, & οὐτιγάντων τὸν λόγον αὐτοῦ. Per qua demonstratum
est Patri & Domino subiectum esse ipsum, ac ejus voluntatis servire. Irenaeus lib. 3. c. 8. Cui ergo
præcepit: *Verbo scilicet, per quod, inquit, califirmatis sunt: & libr. 4. cap. 17. Ministrat enim et
(Patri) ad omnia sua progenies, & figuratio sua, id est Filius, & Spiritus sanctus, Verbum, & Sapien-
tia, quibus servuntur, & subiecti sunt omnes Angeli. Episcopifex Antiochenæ Synodini Episto-
la ad Paulum Samosatenum antequam deponeretur: τύπον τὸν λόγον πιστεύομεν τὸν πατέρα αὐτοῦ
τὸν πατέρα προκείμενον τὸν πατέρα προκείμενον τὸν λόγον τὸν πατέρα. Hunc (Filium) credimus semper exis-
tem cum Patre implevisse paternam voluntatem ad creationem universorum. Atque ex hoc do-
gmate occasionem videntur habuisse Arius & Actius, cur creationis rerum Patrem prima-
riam esse causam, instrumentum vero Filium arbitrarentur: quam eorum insaniam castiga-
bantur, veruntur Athanasius, Cyrillus, & alii.****

orat. 3. & 5. XV. Non Filii maiestatem solum oppugnavit Origenes, sed de ejus etiam bonitate de-
Cyril. lib. 15. & 16. traxisse ipsum auctor est Hieronymus in Epist. ad Avit. cap. I. *Deum Patrem omnipotentem, in-
Tob. que, appellat bonum, & perfecta bonitatis: Filium non esse bonum, sed auram quandam & imaginem
bonitatis; ut non dicatur absolute bonum; sed cum additamento, Pastor bonus, & cetera. Anonymus
quoque*

Adversus ea præscribere velle, non est candoris nostri. Quam autem solaris radii comparationem adhibuimus supra, eandem hic replicare necesse est, ut ejus de Filii bonitate sententia innotescat. Quemadmodum ergo tanto dignitate Patris inferiorem creditit Filium, quanto solaris radius Solis ipsis dignitati decedit; eandem esse bonitatis Filii rationem ad Patris bonitatem censuille ipsum putandum est. Ut enim quandam Solis imaginem, sed rudem & imperfectam continet ac exprimit solaris radius; parimodo imaginem paternæ bonitatis referre Filium existimavit, non perfectam quidem ac per omnia archetypo ipsi similem & aequalem, sed expressam leviter, & exemplaris præstantia longe inferiorem. Si quando igitur bonitatem Filii eandem esse docet ac Patris bonitatem, velut D. libr. I. ~~et~~ ^{et} aequaliter cap. 2. ubi eandem esse ait utriusque potentiam, bonitatem eandem, & quæcumque habet Pater, habere & Filium, facilis est intellectus; Filii nemp̄e bonitatem paternæ bonitatis esse particulam & auctam, è paterna bonitate deceptam ac delibatam. Si quando Patris soli bonitatem tribuit, primigeniam bonitatem, & bonitatis intelligit principium ac fontem; Filium autem paterna tantum illa bonitate impertitum. Cujus impietatis occasionem videtur accepisse ex male intellecto Matth. x. 17. & Johan. 17. 13. & ex Platone qui *boni* nomen ad Deum peculiariter pertinere dicebat.

XVI. Simili modo explicandum venit dogma alterum, quod ab ipso propositum refert Hieronymus, *Filiū quantum ad Patrem non esse veritatem, quantum ad nos esse imaginariam veritatem.* Paria fere habet Augustinus: *Dicit p̄t̄terea Origenes, inquit, quod Filius Dei sanctis hominibus comparatus, veritas sit; Patri collatus, mendacium.* Nec diffimilia quæ ex Epistola Decretali Palæstinorum Episcoporum repræsentantur Guido Carmelita adverius Originistas: *Siquis sunt qui in suis tractatibus tradiderunt, quod Filius nobis comparatus sit veritas, Patri collatus mendacium, & quod est Petrus & Paulus ad Salvatorem, hoc est Vnigenitus Filius & Deus Verbum comparatus Patri. .... & ipsi, & dogmata ipsorum sint Ecclesiæ anathema.* Quibus adstipulatur Anonymous ille defensor Originis, quem dixi, & inter capita in ipso reprehendi solita postremum illud ponit: *τὸις ἐιναι τῷ Θεῷ, ἀς ἀπειπεῖν, ἡ ἐιναι τοῖς, γενῆς, ναὶ δὲ εἰναι, ἡ ἐιναι ἀληθεῖα.* *Imaginem Dei respectu ejus cuius est imago, quatuor est imago, non esse veritatem.* Videtur hac hæresis libro I. *περὶ ἀρχῶν, cap. 2.* tunice expressa, sed R ufini articulibus diffimulata, & fallit hæc interpretatione obducta: *Imago ergo est invisibilis Dei Patri Saluatoris noster, quantum ad ipsum quidem Patrem, veritas: quantum autem ad nos, quibus revelat Patrem, imago est, per quam cognoscimus Patrem.*

XVII. Quæ Origeni dica impingi solet, negasse ipsum Patrem à Filio, Filium à Spiritu sancto, Spiritum sanctum ab Angelis, Angelos ab hominibus videri non posse, facilis expurgatio non est, si criminantium numerus spectetur & auctoritas. Primarium hunc ac præcipuum inter ejus errores statuit Epiphanius Hæc, 64. cap. 4. & in Ancorato, cap. 63., ubi verba ipsa Origenis exhibet: μαθέσθωσαν, inquit, πῶς εἰς ἀπόγειον ὥστε γίνεσθαι εἰσειν, ὅτι ἔχει τὸν πατέρα ὁ γε. οὐδὲ φίσιν. οὐς εἰς ὑπεραίσια ὥρα τὸν πατέρα ὁ γε. καὶ Εἰς αὐτοὺς πνεύματα εἰς οὐ-

¶ idētēs τὸν οὐρ. καὶ παῖς. ἀχέιτος ἐπίσταντος τὸν παῖδα, τοῦ διὸν ἀνθεποντος ἐπίσταντος οὐδὲν τὸν τοῦ πατέρα. Discant quomodo non dubitavit Origenis dicere Filium non videre Patrem, sed dicit: Quemadmodum non potest videre Patrem Filius, nec Filius videre potest Spiritus sanctus. Etrursum: Angelis videre non possunt Spiritum sanctum, & homines non possunt videre Angelos. Eadem replicat in Epistola ad Johannem Hierosolymitanum, cap. 2. Hieronymus quoque errores recentiores librorum οὐδὲν ἀργον, in Epistola 59, ad Avit. scripsit eum aut in primo Operis hujus volumine, Deum Patrem, per naturam in visibilem, à Filio non videri: & in secundo: Reſtat ut invisibilis sit Deus. Si autem in visibilia per naturam est, neque Salvatori visibilis erit. Idem in Epist. 16, ad Pammach. cap. 3. Et primum de libro οὐδὲν ἀργον, ubi loquitur: Sicut enim incongruum est dicere quod posset Filius videre Patrem, & inconveniens est opinari quod Spiritus sanctus posset videre Filium. In qua hæresi versatum fuisse Johannem Hierosolymitanum toto hoc capite demonstrat. Par est Gennadii querela libr. de dogmatis, c. 4. Nihil, inquit, sibi invisiſibile à creaturis (in Trinitate credamus) ut Origenes. Legendum, ni fallor, ut creaturis; hoc est, Nihil esse credamus in Trinitate, quod ab aliquibus ejus Personis videri non possit, quemadmodum à creaturis videri non potest, quod putavat Origenes. Par & illa Justiniani in Epistola ad Menam, & Isodori libr. 8 Origin. cap. 5, & Anonymi Auctoris Apologiae pro Origeni, apud Photium, Cod. 117. & Niceta Acominatus, & Honorii Augustodunensis in lib. de Hær. & Cedreni in Compendio, & Suidæ in voce Ὀριγένης, & Zonaræ libr. 2, in Decio. Atque hunc porro errorem ab Adamantio mutuatus est Arius, quem dicere ausum esse narrat Athanasius de Synodis, ἀδύτερα τοῦ πατέρα οὐχιριδας, τὸς ἐγνητοῦ ἐπαντεῖ. αὐτὸς γάρ ἐπειδὴ πατέρα δοτεῖ τὸν οὐρ. οὐδὲν γάρ οὐ, διανοῦται πατέρα ἀνθρηπον τὸν τοῦ πατέρα οὐδὲν αὐτὸν τὸν οὐρονταντα γνωναι εἰν καταδίκεις, διὸν ὅτι τὸ δέχεται τὸν οὐρανον διὸν ἐπαντεῖ. οὐδὲν τὸ οὐρ. Possible enim ipsi non est in vestigare Patrem qualia in seipso est. Filius quippe suamipse essentiam non novit. Cum sit enim Filius, voluntate Patris talis existit. Que enim concedit ratio cum quis sit ex Patre genitorem ipsum comprehensione cognoscere? Perspicuum est, quod habet principium eum qui caret principio mente complecti vel comprehensione non posse.

XVIII. At cum criminationem ab Origene multis depellere conatur Rufinus Invect. 1, in Hieron. ostenditque ad refellendam Valentinianorum hæc fin, qui Deum corporum humanis membris habituque constantem describebant, Origenem probat Deum ex natura sua corpore carere, ac proinde sub oculos cadere non posse, visionem quippe corporum Dælic, nosci autem posse, quod cognitione rerum sit corpore parentium; nosci igitur Patrem à Filio, videri neutiquam. Tum locum ipsum Origenis deponit, in quo haec habentur: *Aliud est videre, aliud noscere; videri & vide corpore est; nosci & noscere, intellectualis natura est. Quidquid ergo proprium corporum est, hoc nec de Patre nec de Filio sentiendum est.* Quod vero ad naturam pertinet Deitatis, hoc inter Patrem & Filium constat. Ait denum depravatum hoc loco, & corruptum fusile suam interpretationem, atque ita purgandi sui caussa concludit: *Si quis negat quod non ita vides Filium Patrem, sicut Pater Filium; & non ita vides Spiritum sanctum Patrem & Filium, sicut vides Pater Filium & Spiritum sanctum, anathematis.* Vides enim, & verissime vides, sed ut Deus Deum, & lux lucem, & non ut caro carnem, sed Spiritum sanctum; non corporeis sensibus, sed virtutibus Deitatis. Rufini responsionem arripuit & uberioris explicavit Halloxius lib. 4. E Orig. defens. Quæst. 4. Porro locus Origenis his celebratus concertationibus extat lib. 4. οὐδὲ δεκάν, cap. 1, cui similem alterum repertus est lib. 2. cap. 4. His adjungit potest ad tutelam Origenis & ille quoque est Tom. 20. in Joh. pag. 292. ὁπότε ἀνθρώποις ἀντι τινας εἰποῦσι ἀπὸ ἀρχῆς αὐτότοτε γεννήσαν ταῦτα λόγου, οὐδὲ ἐν ἑταῖροι φωνῇ οὐδὲ τούτοις τούτους οἱ αὐτοὶ ὀρχήσαντες πάντας καὶ ἑπτάρια καὶ ἑπτάρια καὶ ἑπτάρια τοῦ πατέρα εἰ μη ὁ οὐρανός, κατά ταῦταν οὐτούς αὐτὸν ὁ οὐρανός ἀποκαλύψει, οὐλαβοῖς ἐπὶ ταῦτα αὐτότοτε λέγοντος ἐπὶ τοῦ πατέρα, καὶ ἐπὶ τοῦ πατέρα εἰποῦσιν τοῦ πατέρα τοῦ πατέρα εἰ μη ὁ οὐρανός. illud ex Apologia Pamphili usuppare licet: *Dubium autem non est, quod eodem sensu etiam in ceteris sentiat, nec sit fibi ipsi contrarium.*

XIX. Attamen ne perfecte quidem & plene Patrem à Filio nosci, ita ut à seipso noscitur Pater, minoremque esse cognitionem Filii quam Patris nonnunquam Origenes asseruit: nam Hieronymus in Epist. 59. ad Avit. cap. 4. recitat hoc ipsis decretum è lib. 4. *ad agnōitō*, quod & Grace exhibit Justinianus in fine Epistola ad Menam; *Curiosus Lector inquirat, urruus à semetipso cognoscatur Pater, quomodo cognoscitur à Filio; sciensque illud quod scriptum est: Pater qui misit me, major me est, in omnibus verum esse contendet, ut dicat & in cognitione Filio Patrem esse maiorem, dum perfectius & purius à semetipso cognoscitur quam à Filio.* Atque id esse causæ, quare Filium à Patre comprehendit, Patrem vero à Filio nequitquam comprehensum posse opinatus sit, ait Hieronymus: contra quam Paganino Gaudentio vīsum est, qui ideo censuisse Origenem scribit, Filium videre non posse Patrem, quia Filium habuit pro re creata; intellectum autem creatum rem infinitam cernere non posse. Cum enim putasse

Hier. Epist. 59. cap. 1. XXII. Atque hoc crimen magna contentione in Origene damnat Hieronymus, credidisse ipsum dicens, *Christum Filium Dei non natum esse sed factum*, atque idem de Spiritu sancto decretivis. Similiter Epiphanius H̄x. 64. cap. 4. *enī ἐστις τὸ πατρὸς τέτον (ὑὸς) εἰναι τοῦ οὐρανοῦ βαπτισμὸς τὸν αὐτὸν καλεῖντος λέγειν*. *Ex substantia Patris cum (Filium) esse arbitratur (Origenes) sed nihilominus creatum. Vult autem quasi per gratiam Filium ipsum appellatum dicere: & cap. 3. Φωτισθεῖται τὸ οὐρανός τοῦ θεοῦ πλευτελικός τούτος τὸ πεντάτονον οὐρανόν εἰσηγήσεται. Apertissime Filium Dei creaturam esse afferat veravit, & ab hac in Filium audacia noſce & pro recreata Spiritum sanctum habuisse: & cap. 8. ὅποις δὲ ἐν πολλοῖς τόποις ἐργάρηται μονογενές θεόν παλλακεῖται τὸ πατρὸς διότι τοῖς οὐρανοῖς τε καὶ οἰκουμένης τε καὶ τοῦ πεντάτονος τοῦ οὐρανοῦ τὸν πλην τοῦ θεοῦ εἰρηνάται αὐτός, εαφέται οὐτὶ κτισθεῖσεν. Quoniam autem in multis locis invenimus eum *Vaginatum Deum segregantem à Patris divinitate & substantia; simul vero & Spiritum sanctum; idcirco cum productum Deum dixisse liqueat, quia creatum esse decernit.* Julianus in Epist ad Menam dixisse Adamantium asserit, οὐδὲ διατί οὐτοὶ πνευματικοὶ εἰσι, καὶ οὐτοὶ οὐδεῖσιν θρόνος τοῦ οὐρανοῦ οὐδὲ τοῦ οὐρανοῦ πατέρα. *Filium & Spiritum sanctum res esse creatas, quodque nos sumus ad Filium, id Filium esse a Patrem. Photius Cod. 58. scribit, Originem docuisse in 1. αριθμοῖς, τῷ μηδὲ οὐκ οὐδὲ τὸ πατρὸς πεποιηθεῖ τὸ δὲ πεντάτονον τὸν τούτος Filium esse à Patre factum, Spiritum sanctum à Filio. Quibus assentiuntur Augustinus, Cedrenus, Suidas, Zonaras, & Nicetas.**

Rufin. de
adult. libr.
Orig.
Genebr. in
collectan.
De vit. O.
rigine. c. 6.
Zonaras. de libris
XXIII. Si qua tamen culpam hanc extenuare possunt, colligamus. Rufinus
hujus hærefoes virus libris Origenis aliena manu affusum existimat: *Nunquid, inquit, in*
codem opere ejusdem libri, ut erit, ut diximus, statim in consequenti capitulo oblitus sit esse posuit?
verbi causa, ut qui superius dixerat non quam inveniri in omni Scriptura, ubi Spiritus sanctus factus
vel creatus esse diceretur, continuo subiiceret inter ceteras creaturas factum esse Spiritum sanctorum?
Similia regerit Genebrardus. Didimus vero non eximiae solum eruditiois homo, sed orthodoxæ etiam fidei, scripta quidem ab Origene non negat quæ objici solent, sed in malam
Partem fœdi afferit a malevolis, quæ recta potenter interpretatione defendi. Id priusquam
dicitur, fœda afferimus Origenis testimonijs guardam. Catholicæ doctrinæ satis con-

orthodoxa etiam fidei, scripta quidem ab Origene non negat quæ obici solent, sed in malam partem flecti afferent à malevolis, quæ recta poterant interpretatione defendi. Id priusquam aggredimur facere, afferemus Originis testimonia quædam, Catholicæ doctrinæ satis consonantia. Filium creatorem appellat liber. 7. in Epist. ad Rom. & à rebus creatis diserte fecerunt. Nihil est, inquit, visibilius, sine invisibiliis creature, quod Filio possit adsequari: nullo enim pacto Creatoris suo creatura potest conferri; & si Creator ipse donatus est nobis, quomodo non cum ipso creatura nobis dabitur? Et in Anacephaloxi libri 4. *εἰπεν*: Non enim dicimus, sicut Hereticis putant, Patris aliquam substantiam Dei in Filium versam, aut ex nullis subsistentibus Filium procreatū à Patre, id est ex ira, substantiam suam, ut fuerit aliquando, quando non fuerit, sed ab ipsis omnibus sensu corporeo, ex invisibili & in corpore Verbum & Sapientiam gentium dicimus, absque ulla corporali passione, velut si voluntas procedat è mente. Locum hunc capite 19. repetit Auctor libelli De Deitate & Incarnatione Verbi ad Januarium, qui habetur in fine Tomi quarti Augustini. Atque hæc verba: *Aut ex nullis subsistentibus Filium procreatū à Patre, id est ex ira substantiam suam, ut fuerit aliquando quando non fuerit, nemo non videt vel à Rufino fuisse interpretationi intexta, vel* ab aliis Rufino antiquioribus Graco ipfi contextu infarta contra Arium, quem Sozomenus lib. 1. c. 15. *αἱ πρότερον παγ' ἔτέρα μὲν εἰρηνεῖς τολμᾶσιν εἰ ἐπιφύλαξεν, τὸν δὲ εἰς ἔτερον γεγνόντος, καὶ εἴρατο ὅτε εἴτε* *πρώτον. Primum in Ecclesiæ anum esse dicere, quod nemo ante illum dixerat, Filium scilicet Dei ex non-extantibus extitisse, & fuisse aliquando cum nondum esset. Diversissima etiam hæc de sancto Spiritu ē libr. 1. *εἰπεν*, cap. 3. *Jeruntamen usque ad presens nullum sermonem in Scripturis sanctis invenire potumus per quem Spiritus sanctus factura esset, vel creaturæ a diceretur; neco quidem modo quo de Sapientia referre Salomonem supra edocimus, vel quo de vita, vel Verbo, aliisque appellacionibus Filii Dei intelligenda esse tractavimus. Atque hæc quidem ē Rufinianis Interpretationibus depremita testimonio, ut minus valida premisimus, velut leviorum quamdam argumentatur. Sed jam cominus signa conseramus.**

LIBER SECUNDUS.

4

A vetustiorum pars hodiernæ lectioni consentiunt. Sane ad generationem Filii potest utrumque pertinere. *int̄o*, creavit, id est, genuit, Cicero libr. I. De republ. *Quoniam plurima beneficia contraria patria, & est antiquior parentis, quam si quis ut ajunt, creaverit*, Virgilius Ænid, 10. *Salvus a Fomo. Dives a quatuor annis avarus*.

Sylvicola Fauno Dryope quem nympha crearat.
Claudianus 1. de raptu: *Nam quidquid ubique*
Gonit matres, hacte donante creatur

Sed & ἐντοπεῖ, possedit, de parentibus dicitur; quorum nihil tam proprium est quam liberi, quos generuerunt. Quamobrem Eva dixit de Caino: Τίτην τὸν οὐνόματόν μου. LXXX, ἐντοπεῖτε τὸν Σπαντόν ἢ τὸν Τζέν. Vulgata: Posse di hominem per Deum. Filium igitur κατέστη ab Origene dictum credere postumus hoc sensu, quo Filii à parentibus creari dicuntur. Quapropter cum Tom. B. I. in Joh. p. 19. sapientiam animatam, id est Filium, diceret a Deo esse creatam, in locutionem illam mollivit hoc temperamento, ἡ ἔτος γένων. Eni ubi verba: κατέλειπον τοῖς οὐρανοῖς, ἡ ἔτος γένων, ταῖς ἐπιτυχίαις τοφανῶν θεός, αὐτὴν ἀπέργενον, &c. Nec sicut tamen docti cujusdam viri reprehensiones locutus iste effugit.

Sequentia locorum crimen hoc est, quod Servator noster appelletur **S**ervus **M**ortis. cuius postremus vocis ea est ambiguitas, & tam crebris disputationibus ventilatus intellectus, ut omnis inde questionis hujus penderit dijudicatio. Perscrutanda itaque illa est accurate, sed paucis. A **M**ortuorum gigno, fit **M**ortuus, **genitus** : à **vivis**, **sum**, **existo**, fit **M**ortuus, hoc est, habens ab aliquo **ut sit**. Itaque si proprio loquorem velimus, Deus Pater est **à M**ortuorum, & **ex M**ortuorum, quia neque ab ullo genitus est, neque ab ullo habet ut existat. Item Filius est **M**ortuorum, **genitus**, nam gignitur a Patre : est **M**ortuus, nam à Patre si tamquam à principio habet ut sit. Spiritus vero sanctus non est **M**ortuus sed **M**ortuus genitorem enim non habet, sed habet à Patre & Filio ut existat. Hæc est propria vocum illarum notio, quam tamen nec semper servarunt Patres, & confusio permixerunt ac confunderunt Ariani, ut in ambiguis vocibus facilius fraudem struerent. Origenes vero cum Filium appellat **M**ortuorum **Deum**, sic accipere: qui **principium sui** habet, & **existens initum**. Filio quidem commune est cum creatis rebus, sui **principium ac originem** habere: emanandi autem ex illo **principio ac prodeundis** ratio plane diversa est: prodit enim Filius per generationem **æternam**; prodeunt creatæ res per temporiam creationem. Hoc sensu, quo dixi, vocem **æternos** a Veteribus usurpatam scribit Athanasius: **εν αγενερῳ δε οτι κρειτον ειμεντες εν το εργασιον, τη πατερια λειποντες, εγινεται τη ποιηματι τη τραπεζας επιστραφαι, αλλ οτι μη εχει τη αγιον.** Non ignoramus autem eos qui dixerunt unum esse **æternos**, patrem **significantes**, non ita **scriptissime** quasi **Verbum** ut **M**ortuorum **et opus**, sed

Commode vero exponetur locus à Diodoro recitat, ubi lux à Deo producta Gen. 1. 3. A Filiis esse dicitur, si respondeamus id allegorice ad Filium ab Origene fuisse relatum. Quoniam enim nunquam non dicit Pater: Ego hodie genui te; induci quoque potest semper dicens, Gignatur Filius meus qui est lux vera. Firmat hanc responzionem vox, *gignatur, gignatur*: sic enim legitur in Catena, non ut vulgo, *gignatur sit*. Penitus vero id confirmatur ex eo quod ait Tom. 1. in Johan. pag. 18. jubente Patre ut fieret lux, mandato Patris obtemperantem Filium lucem creasse. Quod si creavit lucem, lux ista creata ipse utique non est.

LIBER SECUNDUS.

年

LIBERUS SECUNDUS. 43
A spiritu sanctificationis, sed dicit: Qui destinatus est filius dei in virtute..... Destinatur enim ille qui est: predestinatur vero ille qui nondum est, sicut de his dicit apostolus: Quos autem prescrivit, illos & predestinavit. Prescriri ergo & predestinari possunt illi qui nondum sunt; ille autem qui est, & semper est, non predestinatur, sed destinatur..... filius autem dei semper fuit ab aeterno, & non fuit tempus quando non fuerit. Vbi patet quod Origenes errorem ait, clare damnat. Pluribus id probare superfluum est, quod ex gemino Origenis loco satis probavit Athanasius in Decreto Niceniano Synodi. Porro quae de filii generatione diximus, eadem de spiritu sancti progressione intelligenda sunt.

XV. At non in iis solum, sed in aliis etiam ad Christi generationem, & Spiritus sancti processionem pertinentibus, & hic quem dico Tertullianus, & alii plerique ex antiquissimis Doctribus, & Nicena Synodo anterioribus, Origenis impietatem dicam, at imperitiam vel æquarunt vel superarunt. Justinus, Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Tertianus, ipse Tertullianus, & Lactantius, Deum dixerunt cum mundi creationem meditaretur, Verbum suum protulisse, quo administro in rerum motione uteatur. Gregorium quoque Thaumaturgum Filium dixisse creatum & factum tradit Basilis Epist. 64: Leguntur & ista Dionysii Alexandrini, quæ sunt singularis vacordia, Filium Dei esse ποιημένον γεννητόν, ζειν τοῦ πατρὸς, ὥστε εἶναι διάνοιας τοῦ αὐτοῦ οὐκέτε Opus & factum, alienum quod ad subficiariam a Patre, quemadmodum est agricola ad vitam. Demum subjicit: καὶ διὰ τούτου ὡς, in λόγῳ ποιεῖν. Etenim utpote qui sit opus, non erat antequam factus esset. Theognostum etiam Alexandrinum Origenis asseclam libro Hypotyphoseon secundo dixisse narrat Photius, Filium esse creatum, quanvis ipsis, & Dionysii quoque Alexandrini auctoriitate ad Arianos confutandos Athanasius utsit. Quod allegoricè dictum indicavimus ab origene, tum à Patre productum Filium, quando iussit fieri lucem, id plane & aperte dixit Tertullianus contra Praxeam, cap. 3. Tunc ipse Sermo speciem & ornatum suum sumit, sonum & vocem, cum dixit Deus: Fiat lux. Sed quod in hominē horum temporum æquali, quibus nondum quæstiones illæ fuerant ventilatae, excipendum est minus severe, neutiquam id ferti potest in Rupertio sic loquente libr. i. Comment. in Genes. cap. 10. Vere enim sine voce natum, & ornata potentialiter continens Verbum tunc Pater actualiter generavit, quando cœlum & terram creavit, quando lucem & cetera fecit. Eructavit ergo cor Pátris Verbum bonum, & ex ictu, id est, de sua substantia secreto, ante Luciferum genuit illud, quando dixit: Fiat lux.

XXVI. Est apud Origensem Hom. i. in Isaiam, duo Seraphim quibus folium Dei stipatum vidisse se scribit Propheta, ea esse Christum, & Spiritum sanctum. Idem literatur libr. I. & c. 2. ex. c. 3. ubi & auctorem expositionis hujus Ebraeum magistrum laudat, & libr. 4. c. 2. Vnde infra de Justiniano in calce Epistole ad Menam. Hieronymo stomachum ira mo-

Hier. libr. Verba ipsa dat Justinianus in calce Epistole ad Menam. Hieronymo stomachum ita monit in Isaiam, vit hæc interpretatio, ut impianam & detestandam appellat. Impia ergo ea quoque est, Epist. 63 & detestanda interpretatio Homilie sequentia, quia Davidem Christum esse docet. Impia ad l. amm. & Ocean. etiam ea quam libr. 1. ~~ad~~ ^{ad} ~~ad~~ ^{ad} 2. cap. 3. damnata ab Hieronymo sententia subiunxit. Ta-

etiam ex quam lide, I. ~~ad~~ cap. 3, damnata ab Hieronymo intentio illud dixit. Taliis utraque est: *Dicebat autem & Ebreus magister, quod duo illa Seraphim, que in Esaias sensis alis describuntur, clamant ad invicem, & dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, de Unigenito Filio Dei & Spiritu sancto essent intelligenda. Nos vero putamus etiam illud quod in Cantico Abacuc dictum est: In medio vel duorum animalium, vel duarum vitarum cognoscitur; de B Christo & de Spiritu sancto sentiri debere. Omnis enim sapientia de Patre revelante Filio in Spiritu sancto cognoscitur, ut ambo que secundum hoc vel animalitia, vel vita dicuntur, causa sapientia Dei Patris existant. Similiter impia & haec interpretatio, qua olivæ duas candelabri aurei, quod videlicet narrat Zacharias cap. 4. Filius & Spiritus sanctus exponuntur; media yero lampas, Deus Pater (cujus ad dextram & sinistram esse Christum & Spiritum sanctum non sine blasphemia dici posse ait Hieronymus) rami live spicæ olivarum, Incarnatio Christi, & similitudo columbæ Spiritus sancti. Sin ut Davidem Christi typum esse, & ut animalia, vel vites, vel olivas candelabri, sic & Seraphinom Isaiaæ anagogice Christi & Spiritus sancti symbola esse voluntur Origenes, ut certe voluit, vanæ sunt Hieronymi querela. Clarius id etiam sequentia demonstrant, in quibus per haec verba: *Plena est omnis terra gloria ejus, adventum Christi significari scribit Origenes: certum est enim eum cuius gloria plena illuc esse dicitur terra, hunc ipsum esse Dominum Deum Sabaoth; Christum autem eum esse cuius gloria plena est terra, Origenes censuit. Christum igitur creditit ipsum esse Dominum Deum Sabaoth, Hoc si sit, Christo ipsi adstitisse Seraphinos, non unum ex illis Christum fuisse Origenes existimaverit. Incaustum igitur fingit Haymo Alberstiensis in libro De rerum Ecclesiasticarum memoria, Origenianis haec esse Operibus inserta à malevolis; vel si Origenem auctorem habent, dubitanter fuisse proposita.**

tenus lucem esse, quatenus mentes rationis participes inuitat. Atque item inquit quod in libro 7. ad Rom. Tamen quod est illud (Christus) pro impiis mortuus est: sic enim est ipse Paulus offendit, cum dicit: Adhuc enim Christus cum infirmi esset, secundum tempus pro impiis mortuus est: sanctus autem Spiritus non pro impiis jam interpellat, sed pro Sanctis. Quibus omnibus id sibi vult, Patrem in omnibus quae sunt operari, quia totius universi, five existentiae (sic enim loqui licet) principium est; Filium, qui & hoc est juxta Origenis expositionem, ratio, in iis solum quae ratione praedita sunt, vim suam experiri, Spiritus, qui a sanctitate proprium sibi cognomen habet, vim auctoritatem ad Sanctos duntaxat pertinere.

XXVIII. Atque hec ~~διατύπωσις~~ ita sumpta vix est ut reprehensionem effugiant. At si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint sacræ Trinitatis extranca opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quædam tamen Patri assignari solent, alia Filio;

Par modo excipimus petitionem alteram, superioris hujus affinem. Queritur Athanasius putasse Origenem peccata in Spiritum sanctum ea esse quae post Baptismum admittuntur. Nempe cum in Sanctis & Christianis solum operari Spiritum sanctum dixerit, sequitur 12.32. **F** cum peccant ipsis, peccato ipsorum eam praecipue offendi Trinitatis Personam quae in ipsis operatur, Spiritum nempe sanctum. Non multum inde abludebat Novatianus, remissionem peccatorum lapsis concedi negans, quod Christianorum peccatis offendi Spiritum sanctum diceret, cuius offensiones nec in hoc seculo nec in futuro remitti Christus docuit. Sed quemadmodum in Christianis operari creditit Origenes tres Trinitatis Personas, etiamsi operatio haec Spiritui sancto proprio tribui solet; ita Christianorum peccatis post Baptismum admissis laeti proprie ipsum dixit, quamvis Filium quoque & Patrem iisdem offendi sit arbitratus.

XXIX. Illud præterea in Origene culpatum fuisse commemorat Anonymus ille quem pro eo Apologiam scripsisse tradit Photius Cod. 117, quod Filium neutiquam invocandum

46 ORIGENI ORATIONES
dum esse prout uita verit. Minime quidem orandum cum Patre Filium, non autem simpli-
citer non orandum sensisse Origenem narrat. Augustinus Hær. 43. ad Quodvultdeum, &
cur ita senserit causam affert: *Dicit præterea*, inquit, *ipse Origenes*, *quod Filius Dei sanctis homi-*
nibus comparatus, veritas sit; Patri collatus mendacium; & quantum distat Apostoli Christo, tan-
tum Filius Pari. Vnde nec orandus est Filius cum Patre, quia non auctor est indulgendarum peccato-
rum, sed supplicator. Utramque accusationem complexus est Theophilus Alexandrinus
Pasch. 2, ubi Origenem ait aulum esse dicere, *Non esse orandum Filium, neque cum Filio Patrem:*
qua quidem absurdum est, & secum pugnans conquiescio; nam si Filium orari verat Origenes,
cur vetuisset Patrem orari cum Filio, qui nequitiam orandus est?

XXX. Postremum hoc objiciendum venit Origeni, opinatum eum humani redemptio-
nem generis Spiritum sanctum potissimum decuisse; atque id munus cum obire ac
fusinere neutquam posset, Filio imposuisse, utpote qui unus recte quiret provinciam F
hanc administrare. Prostet commentum illud Tom. 2. in Johan. pag. 55. οτάχα τοι οὐχ
τοῦ εἰπεν, ὅτι εἰσεῖτε οὐλοις ὑπάρχετε τοῦ θεοῦ προσώπου αὐτοῦ οὐδεὶς τοῦ Φρόντος, ἀλλα καὶ τὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος
Ἄνθρ., μακάρια καὶ διάβολος μακάριον ἔναργεστον. οὗτος διορθώσας Καὶ τὰ εἴπερ οὐκέτι, καὶ
τούς πολὺ πειρατας οὐ φράζεις αὐτον, οὐτινα ὑπομένει καὶ διωρθώσας προελάσσει τὸ σωτηριόν
ἄλλοι μάνιον εἰσεκανθίζουσιν. Contra eam opinionem confurgunt universi Patres, & præ
reliquis Trinitatis sanctæ Personis id operis Filio præcipue conveniente demonstrant, caus-
asque huius reddunt multiplices & validas, quarum hic explicandi locus non est. Patrem
tamen ac Spiritum sanctum eodem officio haud secus ac Filium defungi potuisse communi-
nis est Ecclesia Catholica doctrina, eamque tuetur Thomas Part. 3. q. 3. a. 5. Favet nihil-
minus Origeni Anselmus, qui alio fortasse persuasus argumento, non aliam potuisse carni
humanæ

A humanæ illigari Personam quam Filium dixit in eo Opere, cui titulum fecit, *Cur Deus homo.*
Quoniam ergo, inquit, quodlibet parvum inconveniens in Deo est impossibile, non debuit alia Perso-
na incarnari, quam Filius.

QVÆSTIO TERTIA.

DE CHRISTO, EJUSQVE INCARNATIONE
ET OIKONOMIA.

B I. Plurima de Christo abscon Origenes opinatus est. II. Utrum Christum substantia-
liter in Moysè, Prophetis, & Angelis adfuisse senserit. III. Patrum multorum afferunt
& sua ipsius fluctuatione iuvatur. IV. Quo sensu dixerit Filium Dei, antequam esset ho-
mo, mediatorem fuisse: V. in quo Patrum quorundam confessione fuetetur. VI. Ex-
cutiuntur ejus errores de anima Christi: VII. quibus tamen non pertinaciter adhæsit.
VIII. Nonnulli ipsius accusatores retunduntur. IX. Quo sensu Filium & ejus animam
unum esse dixerit, quemadmodum Pater & Filius unum sunt. X. Utrum Christum car-
nem de cælo attulisse persuasum haberet. XI. An crediderit Christum specie tenus inter-
ris apparuisse, non veram carnem gestasse. XII. Solvuntur difficiles ipsius loci duo. XIII.
Unde in hanc affecti Christo falsi corporis suspicionem venerit, exploratur. XIV. Utrum
Christum merum esse hominem existimat. XV. An duos Christos finxerit XVI. U-
trum & quo sensu Jesum induisse Filium Dei pronuntia verit. XVII. Quo sensu Christum
dixerit deificasse naturam humanam. XVIII. Quo sensu Christum esse dixerit virum
illum sterilem, de quo Jeremias cap. 22. v. 30. XIX. Utrum corpus Christi ubique esse
censuerit, XX. Pro quibus passum Christum opinatus sit. XXI. Recensetur Patrum cri-
minaciones ad versus Origenis sententiæ, XXII. que ex ipsius verbis proponitur. XXIII.
D Non satis constat, an sepe jam pro rebus ratione præditis, an semel tantum passum, an etiæ
aliquando passum Christum putaverit. XXIV. Ex supra allatis genuina ipsius opinio
elicitur, XXV. cuius & origo indicatur. XXVI. Nonnulla faciunt pro causa Orige-
nis, XXVII. Utrum Christum in Sole corpus suum reliquisse sibi finxerit. XXVIII.
Utrum censuerit Christum hominem esse deum, postquam mortuus est. XXIX. Quo sensu
Christum dixerit etiam nunc lugere peccata nostra. XXX. Utrum regnum Christi deſtu-
rum cederet.

E I. **V**ULGATUM, & in Scholis receptum Theologicarum disputationum ordinem
hic deferimus, aſſectantes Origenem, cuius ut abnormes fuerunt plurimæ de rebus
divinis sententiæ, ita peculiari, & à confuetis aliena divisione tractande sunt. In
inferiorem ergo locum reiectis, quæ ad Angelos & Opificium sex dierum, aliaque his dein-
cepſubiectiſolita pertinent, quæſtionebus, Origenis de Verbi *ēvanđelio* & *ēnōmio* per-
ſcrutemur decretæ, si quæ sunt obnoxia reprehensionibus, & animum poſſunt offendere
Lectoris orthodoxi. Ac sunt certe, neque pauca, quæ ab ejus ventilata & confutata ad-
versariis, xtema nomini ejus ſtigmata impoſuerunt.

II. Leve illud eft præ reliquo mox exponendis, & aliquam habens excusationem, quo
Christum docuit, antequam homo fieret, Patri ministrantem, in Moysè, Prophetis, & An-
gelis hominum salutem promoventibus adfuisse, & quidem ſubſtantialiter, atque ita ſuam
quodammodo *ēnōmio* inchoaſe. En tibi ipsius verba ex Hom. 8. in Genes. Et tamen con-
ſiderandum eft quia Angelus hec refertur ad Abraham locutus, & quia in conſequentiibus evidenter hic
Angelus Dominus eftenditur. Vnde puto quod ſicut inter nos homines habitus repertus eft ut homo, ita
& inter Angelos habitus eft repertus ut Angelus: & ex Homil. 1. in illud Isaia: Et regem Dominum
Sabaoth vidi oculi mei, & miſſus eft ad me unus de Seraphim. Non eft unus, inquit, Domini mei Iesu
Christi adventus quo deſcendit ad terras. Et ad Eſaiam venit, & ad Moysen venit, & ad populum ve-
nit, & ad unumquemque Prophetarum venit: neque tu timeas, etiamſi jam cælo receptus eft, iterum
veniet. Quia autem & ante preſentiam carnalē ad homines venevit, ipſum accipe teſtem deuuntian-
ter arg. dicentem: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui miſſi ſunt ad te,
quoties volui colligere filios tuos: Quoties volui. Non dicit; non vidi te niſi iſto adveniu: ſed dicit;